

Шевченко С.І.

ORCID: 0000-0003-4133-8860

Шаблистий В.В.

ORCID: 0000-0003-0210-1772

НОРМАТИВНО ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВА ПРАЦІВНИКІВ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ НА ПОВАГУ ДО ЇХНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІД ЧАС ВИКОНАННЯ СЛУЖБОВИХ ОБОВ'ЯЗКІВ

УДК 343; 342

Постановка проблеми. Обрана нами проблематика дослідження має неабияку актуальність на сучасному розвитку української державності та суспільства з багатьох причин. Наше громадянське суспільство у правовій демократичній державі одночасно і вже є достатньо сформованим, але й знаходиться у процесі розвитку, змін і трансформації. А питання взаємодії та взаємоповаги між суспільством і правоохоронними органами є своєрідним лакмусовим папірцем зрілості громадянського суспільства. У «здоровому» суспільстві в демократичній правовій державі відносини між громадянами та представниками правоохоронних органів вибудовуються на засадах взаємної поваги, довіри, громадяни відчують захищеність і підтримку зі сторони правоохоронців, а правоохоронці підтримку і сприяння зі сторони відповідальних громадян. В Україні протягом останніх років дійсно відбулися відчутні зміни щодо зростання рівня довіри громадян до діяльності поліції (в силу обмеженості обсягів статті більш детально ми зупинимося на нормативно-правовому забезпеченні саме на прикладі поліцейських), в умовах війни служба в поліції стала набагато небезпечнішою, але й допомога від поліцейських громадянам стала цінуватися на порядки вище. Але залишаються проблеми у взаємовідносинах з поліцейськими під час виконання їх службових обов'язків, коли працівники поліції зіштовхуються з проявами злісної непокори законному розпорядженню або вимозі

поліцейського при виконанні ним службових обов'язків, з образами, намаганням нанести тілесні ушкодження поліцейському, вчиненням психологічного тиску на поліцейського тощо. Тому в правовій державі проблема нормативного регулювання захисту поліцейських щодо поваги до них під час виконання службових обов'язків важлива складова задля формування де-факто відносин в суспільстві між громадянами та працівниками поліції на засадах поваги, партнерства і довіри.

Стан опрацювання. Питання нормативно-правового регулювання забезпечення права працівників правоохоронних органів на повагу до їхньої діяльності під час виконання службових обов'язків вивчають такі дослідники: Н. Атаманчук, А. Джуська, В. Джуський, І. Єпішко, Є. Гладкова, В. Терехов, В. Чайка та ін.

Метою статті є визначити нормативно-правову базу, яка регулює питання захисту прав працівників правоохоронних органів на повагу до їхньої діяльності під час виконання службових обов'язків.

Виклад основного матеріалу. А. Джуська та В. Джуський розглядають право працівників поліції України на повагу до їхньої гідності під час виконання ним службових обов'язків як встановлена Конституцією можливість працівників поліції мати визнання та повагу до себе з боку оточення під час виконання ними службових обов'язків, а порушення таких прав найчастіше зумовлене низькою довірою до Національної поліції України як державного інституту, низьким престижем професії поліцейського, що може формувати негативний імідж Національної поліції України [5, с. 94]. Ми щодо такого визначення і коментаря про причини порушення прав хочемо доповнити, що проблема проявів неповаги набагато глибша за престиж або імідж, що наразі склався, водночас особливе ставлення до поваги до працівників поліції має бути не лише під час виконання ними службових обов'язків, але й, так би мовити, у не робочий час, оскільки прийняв присягу, поліцейський має завжди керуватися у своїй діяльності тим фактом, що він представник правоохоронних органів, відповідно і до нього має бути завжди шанобливе ставлення зі сторони громадянського суспільства. А неповага, неприязнь до

працівників правоохоронних органів має на нашу думку глибоке коріння. В державі з тоталітарним або авторитарним режимом (який на наших землях був представлений комуністичним більшовицьким Радянським Союзом), де не може існувати громадянське суспільство, правоохоронні органи не сприймаються як органічна частина суспільства, що представляє його інтереси, це вбачається як ворожий державний елемент репресивного апарату. Тому, ймовірно, ще у багатьох людей зберіглася стара традиція сприйняття таким чином правоохоронних органів.

Погоджуємося із твердженням Н. Атаманчук і В. Чайки, що початок повномасштабної збройної агресії росіян та запровадження воєнного стану посилили роль працівників правоохоронних органів у забезпеченні правопорядку, водночас збільшили їхнє службове навантаження, що у свою чергу посилює тезу про неприпустимість образ працівників правоохоронних органів, відповідно й забезпечення права працівників поліції на захист права на повагу до них під час виконання службових обов'язків потребує належного законодавчого врегулювання [1, с. 3]. А. Боровик наголошує, що: «незадовільний стан правової охорони працівників правоохоронних органів від посягань на їхні честь, гідність та авторитет спонукає до пошуку можливих шляхів розв'язання проблеми, серед яких варто виокремити удосконалення адміністративного та кримінального законодавства» [2, с. 68].

Дійсно, саме адміністративне та кримінальне законодавство може стояти на захисті охорони поліцейських щодо посягань на їх честь та гідність внаслідок того, що нормами таких актів передбачені санкції за порушення закону. Водночас, О. Синявська до заходів правового захисту працівників правоохоронних органів відносить й обов'язковість виконання законних вимог працівника поліції і встановлення відповідальності за невиконання такого обов'язку [10, с. 578;9, с. 318]

Деякої уваги хочемо приділити зарубіжному досвіду законодавчого врегулювання питання захисту прав поліцейських. Д. Гладчук пише, що практично у всіх державах законодавств передбачає суворе покарання за образу, протидію або нанесення фізичної шкоди представникам поліції, або наклеп на них. Так, в

Англії особа, яка вступила в суперечку з поліцейським, що вказав на порушення правопорядку, може бути звинувачена в образі та непокорі поліції, за що може бути піддана тюремному строку терміном до двох місяців, в Італії за образу поліцейського можна потрапити до тюрми на термін до трьох років. У Франції за усні образи поліцейських передбачений штраф або позбавлення волі, а за здійснення фізичного насильства по відношенню до поліцейського (удар тощо) особа може бути засуджена до 5 років [3, с. 136]. Загалом, у нормативно-правових актах держав пострадянського простору існує розрізнення понять діяння щодо образи працівників поліції та образ чи наклепу, які здійснюються до цивільних осіб. Щодо працівника поліції такі дії є здебільшого злочином, а щодо цивільних – адміністративним проступком; покарання за образу поліцейського застосовується лише за умов виконання службових обов'язків. У Польщі образу поліцейського відділяють від образи цивільної особи, й до форм образ тут належать нецензурна лайка, вульгарні висловлювання, образливі жести, карикатури, фотографії, веб-сайти або статті в інтернеті. Відповідно до параграфу 1 ст. 226 Кримінального кодексу Республіки Польща за образу поліцейського передбачена відповідальність у вигляді обмеження або позбавлення волі до 1 року [3, с. 136]. Зауважимо, що в українське законодавство варто активно вводити норми, які врегулювали би суспільні відносини у сфері образ честі та гідності представників правоохоронних органів у мережі інтернет, на веб-сайтах, які проявляються у вигляді коментарів зі сторони аккаунтів веб-сторінок громадян у соціальних мережах тощо. Сфера суспільних відносин у мережі інтернет українським законодавством майже не врегульована.

Якщо вибудовувати структуру нормативно-правових актів, які регулюють питання прав працівників правоохоронних органів на повагу до їхньої діяльності під час виконання службових обов'язків, першим і головним водорозділом можна назвати приналежність до українського законодавства або до міжнародно-правових актів. Серед міжнародно-правових актів варто виділити ті, які на загальносвітовому або регіональному (Європейському) рівні декларують базові права людини і громадянина на повагу до честі та гідності.

Серед таких актів можна виділити Загальну декларацію прав людини від 10 грудня 1948 р., Міжнародний пакт про громадянські і політичні права від 16 грудня 1966 р., Конвенцію про захист прав людини і основоположних свобод від 4 листопада 1950 р., Конвенція проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання від 10 грудня 1984 року, Європейській конвенції про запобігання катуванням чи нелюдському або такому, що принижує гідність, поводженню чи покаранню від 26 листопада 1987 року тощо. До міжнародно-правових актів, які стосуються діяльності поліцейських, варто віднести ратифіковану Україною резолюцію резолюцію № 690 (1979) Парламентської асамблеї Ради Європи «Декларація про поліцію» (прийнята в місті Страсбурзі 8 травня 1979 року на 31-й сесії Парламентської асамблеї Ради Європи).

Загалом цю резолюцію можна віднести до правових актів, які містять норми, що визначають і гарантують права поліцейських на повагу до їхньої діяльності. Так, у зазначеній Декларації вказано, що поліцейський, який виконує свої обов'язки, має право на активну моральну та фізичну підтримку суспільства, якому він служить [8]. Це міститься у пункті 16 розділу про етику. В розділі про статус поліцейського натомість вказано, що професійні, психологічні та моральні умови, в яких поліцейський має виконувати свої обов'язки, у свою чергу мають захищати його честь, гідність та безпристрасність або неупередженість [8]. Отже, поліцейський має обов'язки перед суспільством і державою в силу своєї професії, але й громадянське суспільство має за обов'язок сприяти поліцейським під час виконання ними своїх обов'язків, й допомагати не лише морально, але й у разі необхідності активно сприяти у діяльності поліції фізично (під час, наприклад, арешту тощо). Така норма міжнародно-правового акту визначає і гарантує право поліцейського на повагу до нього, його діяльності під час виконання службових обов'язків. Водночас держава і суспільство має створити такі умови роботи поліцейського, щоб кожен працівник поліції відчував себе захищеним не лише в плані соціального або правового захисту, але й з точки зору морально-етичних категорій про честь та гідність. Але, нажаль, в українських

реаліях це дуже часто порушується. Нажаль, психологічний тиск і постійні образи, погрози для поліцейських особливо превентивної діяльності, які працюють у сфері запобігання домашньому насильству, стають буденною та «звичайною», рутинною частиною їхньої щоденної роботи і служби. Зауважимо, що значний психологічний тиск на поліцейських, особливо тих, які застосовували силу проти правопорушників, може відбуватися у мережі інтернет на веб-сторінках у соціальних мережах цих поліцейських, де громадяни будуть писати погрози і образи як у коментарях, так і у приватних повідомленнях, й це також нажалі в українському законодавстві майже не знаходить свого нормативного регулювання.

В українському законодавстві, норми якого гарантують або визначають права на повагу до діяльності поліцейських під час виконання своїх обов'язків, варто виділити, звісно, Конституцію України, яка гарантує фундаментальні права людини і громадянина на повагу до честі та гідності, Цивільний кодекс. Серед нормативно-правових актів, які стосуються діяльності поліцейських ми виділяємо Дисциплінарний статут Національної поліції України. Так, згідно п. 1 ч. 6 ст. 1 під час виконання службових обов'язків поліцейський має право на повагу до своєї особистості, коректне ставлення з боку керівників, колег та інших осіб [4].

Наступною групою нормативно-правових актів ми виділимо ті, які визначають адміністративну відповідальність за порушення прав поліцейських на повагу до їхньої діяльності під час виконання службових обов'язків. Так, можна виділити норми статті 185 КУпАП, де вказано, що злісна непокора законному розпорядженню або вимозі поліцейського при виконанні ним службових обов'язків, а також вчинення таких же дій щодо члена громадського формування з охорони громадського порядку і державного кордону або військовослужбовця у зв'язку з їх участю в охороні громадського порядку –тягне за собою накладення штрафу від восьми до п'ятнадцяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадські роботи на строк від сорока до шістдесяти годин, або виправні роботи на строк від одного до двох місяців з відрахуванням двадцяти процентів заробітку, або адміністратив-

ний арешт на строк до п'ятнадцяти діб [6]. А стаття 185-7 передбачає санкції за публічні заклики до невиконання вимог поліцейського чи посадової особи Військової служби правопорядку у Збройних Силах України.

Разом із тим, у Кодексі України про адміністративні правопорушення немає жодної санкції і згадки за образу поліцейського. Натомість є норми про злісну непокору законному розпорядженню або вимозі працівника транспорту, який здійснює контроль за перевезенням пасажирів, пов'язана з фізичним опором або образою (стаття 185-9), де вказується саме термін образи. А також у ст. 185-3 мова йде про прояв неповаги до суду. Вважаємо відсутність нормативного визначення у зазначеному кодексі санкцій саме за неповагу та образу поліцейських під час виконання ними службових обов'язків суттєвим недоліком українського законодавства про права на повагу до діяльності працівників поліції під час виконання ними службових обов'язків. Знову ж зазначимо, що відсутні також згадки про санкції за образи правоохоронців за виконання своїх повноважень, тобто за своєрідний булінг у соціальних мережах тощо за свою діяльність, що стало достатньо розповсюдженою та актуальною проблемою.

Третю групу нормативно-правових актів ми виділимо ті, які визначають кримінально-правову відповідальність за порушення честі та гідності поліцейських, відповідні норми становлять кримінально-правовий захист поліцейських. Так, можна вказати на Розділ XV Особливої частини Кримінального кодексу України, що визначає покарання за кримінальні правопорушення проти авторитету органів державної влади, зокрема ст. 345 «Погроза або насильство щодо працівника правоохоронного органу» [7].

В ході дослідження ми прийшли ряду **висновків**:

1. Усі нормативно-правові акти, які регулюють суспільні відносини у сфері захисту права поліцейських на повагу до їхньої діяльності під час виконання службових обов'язків умовно можна поділити на три групи. До першої групи належать міжнародно-правові акти і нормативно-правові акти національного законодавства, де містяться норми, що визначають і гарантують права поліцейських на повагу до їхньої діяльності. Так, серед міжна-

родно-правових та національних актів виділяються такі, що встановлюють загальні засади поваги до честі та гідності людини і громадянина, а також ті, що стосуються службової діяльності поліцейських. До другої групи належать нормативно-правові акти національного законодавства, які передбачають адміністративну відповідальність за порушення зазначених прав поліцейських, а до третьої групи віднести можна акти, які передбачають кримінальну відповідальність за порушення зазначених прав.

В українському законодавстві про адміністративну відповідальність за порушення прав поліцейських на повагу до їхньої діяльності під час виконання службових обов'язків існують суттєві прогалини, оскільки відсутнє нормативне врегулювання санкцій за образи, прояви неповаги до поліцейських. У Верховній Раді України зареєстровані законопроекти, які можуть вирішити цю проблему, але вони залишаються на стадії законопроектів. Водночас, зовсім не врегульоване питання захисту поліцейських від цькування, булінгу і проявів неповаги і образ за їх професійну діяльність у мережі інтернет, соціальних мережах тощо, що також потребує акцентування уваги законодавців та суттєвої нормотворчої роботи.

1. Атаманчук Н., Чайка В. *Відповідальність за образу поліцейського: зарубіжний досвід та можливості для України. Українська поліцейська: теорія, законодавство, практика.* 2022. №2 (4). С. 3–6.
2. Боровик А. *Підстави юридичної відповідальності за образу представника влади потребують удосконалення. Вісник Пенітенціарної асоціації України.* 2022. № 4. С. 60–72.
3. Гладчук Д.І. *Теоретико-правові та організаційні засади діяльності МВС України у сфері дотримання прав людини: дис. ... д-ра філософії: 081 «Право».* Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ. 2021. 254 с.
4. *Дисциплінарний статут Національної поліції України: затв. Законом України від 15 березня 2018 року № 2337-VIII.* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2337-19#Text>
5. Джуська А., Джуський В. *Право працівників поліції України на повагу до їхньої гідності під час виконання службових обов'язків. Філософські та методологічні проблеми права.* 2019. Том 17, №1. С. 90–98.

6. *Кодекс України про адміністративні правопорушення: Закон України від 07.12.1984 № 8073-Х. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text>*
7. *Кримінальний кодекс України: Закон України від 5 квітня 2001 року № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>*
8. *Резолюція № 690 (1979) Парламентської асамблеї Ради Європи «Декларація про поліцію». URL: <https://ips.ligazakon.net/document/MU79314>*
9. *Синявська, О. Ю. Проблеми правового захисту працівників органів внутрішніх справ як суб'єктів правоохоронної діяльності. Вісник Національного університету внутрішніх справ. 2004. Вип. 25. С. 317-327*
10. *Терехов В. Ю. Захищеність правоохоронних органів: окремі питання нормативно-правового регулювання. Юридичний науковий електронний журнал. 2022, №9. С. 376–378.*

Шевченко С.І., Шаблистий В.В. Нормативно правове забезпечення права працівників правоохоронних органів на повагу до їхньої діяльності під час виконання службових обов'язків

В статті йде мова про нормативно-правові акти, які регулюють сферу суспільних відносин щодо захисту прав поліцейських на повагу до їхньої діяльності під час виконання службових обов'язків. Наводиться сучасний досвід правового регулювання захисту від образ тощо працівників поліції у Польщі, Франції, Німеччині та інших європейських держав. Вказується умовний поділ усіх нормативно-правових актів, які регулюють сферу суспільних відносин щодо захисту прав поліцейських на повагу до їхньої діяльності під час виконання службових обов'язків на основні три групи (до першої групи належать міжнародно-правові акти і нормативно-правові акти національного законодавства; до другої групи належать нормативно-правові акти національного законодавства, які передбачають адміністративну відповідальність за порушення зазначених прав поліцейських, а до третьої групи віднести можна правові акти, які передбачають кримінальну відповідальність за порушення зазначених прав). Також у статті мова йде про наявність прогалин в українському законодавстві щодо санкцій за прояви неповаги, образи поліцейських під час виконання ними службових обов'язків. Наголошується, що наразі в Україні не врегульовано на законодавчому та підзаконному рівні питання захисту поліцейських від цькування, образ тощо у мережі інтернет, у соціальних мережах, про покарання за створення в мережі інтернет відео- або іншого контенту, що ображає честь та гідність поліцейських, Національної поліції України як державного інституту. Також в дослідженні акцентується увага, що громадянське суспільство має за обов'язок уселяко допомагати не лише морально, але й фізично поліцейським для виконання ними службових обов'язків, а держава має створити усі умови для формування сприятливих психологічних тощо умов служби поліцейськими.

Ключові слова: Національна поліція України, образа, прояв неповаги, захист поліцейських, психологічний тиск.

Shevchenko S.I., Shablysty V.V. Regulatory and legal provision of the right of law enforcement officers to respect for their activities during the performance of official duties

The article deals with normative legal acts that regulate the sphere of public relations regarding the protection of the rights of police officers to respect for their activities during the performance of official duties. Modern experience of legal regulation of protection against insults etc. of police officers in Poland, France, Germany and other European countries is presented. The conditional division of all normative legal acts that regulate the sphere of public relations regarding the protection of the rights of police officers to respect for their activities during the performance of official duties into three main groups is indicated (the first group includes international legal acts and normative legal acts of national legislation ; the second group includes normative legal acts of national legislation that provide for administrative responsibility for the violation of the specified rights of police officers, and the third group includes acts that provide for criminal liability for the violation of the specified rights). The article also talks about the existence of gaps in Ukrainian legislation regarding sanctions for disrespecting and insulting police officers while performing their official duties. It is emphasized that currently in Ukraine, the issue of protecting police officers from harassment, insults, etc. on the Internet, in social networks, on the punishment for creating video or other content on the Internet that offends the honor and dignity of police officers, the National Police of Ukraine as a state institution. The study also emphasizes that civil society has the duty to help policemen in every possible way, not only morally, but also physically, to perform their official duties, and the state must create all the conditions for the formation of favorable psychological and other conditions of service for policemen..

Keywords: National Police of Ukraine, insult, disrespect, protection of police officers, psychological pressure.